

Biblioteka Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie w świetle kronik UJK za lata 1921-1930

Podstawę źródłową w niniejszym artykule stanowiły kroniki UJK za lata 1921-1930. Wykorzystano pięć kronik obejmujących lata: 1921/22, 1922/23, 1924/25, 1926/27 i 1929/30. Zawierały one sprawozdania z życia i działalności Uniwersytetu za rektoratu prof. J. Kasprowicza, ks. prof. S. Narajewskiego, prof. W. Sieradzkiego, prof. J. Siemiradzkiego i prof. H. Schramma.

Odnowiony Uniwersytet Jana Kazimierza, działający w latach 1918-1939, kontynuował kilkuwiekową tradycję istnienia wyższej uczelni typu akademickiego we Lwowie. Poczynając od Akademii Lwowskiej w 1661 roku, poprzez Uniwersytet Józefiński i Uniwersytet Lwowski do UJK. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie w dwudziestoleciu międzywojennym był stale w czołówce polskich wyższych uczelni i konkurował na polu naukowo-badawczym z uniwersytetami w Krakowie, Warszawie, Wilnie i Poznaniu. Uniwersytet we Lwowie do roku 1924 posiadał w swojej strukturze 4 wydziały: Teologiczny, Prawa, Medycyny i Filologiczny. Ten ostatni w 1924 roku został podzielony na Wydział Humanistyczny i Matematyczno-Przyrodniczy. Stan taki przetrwał do wybuchu II wojny światowej¹.

Biblioteka stanowiła istotny element, obok kadry, studentów i budynków, Uniwersytetu Jana Kazimierza. Władze uczelni we Lwowie pokładały w kierownictwie tej instytucji określone nadzieje i zadania, stąd po śmierci w sierpniu 1921 roku dyrektora dr. Bolesława Mańkowskiego, senat UJK powierzył to zadanie dotychczasowemu wicedyrektorowi dr. Wilhelmowi Rolnemu, jako pełniącemu obowiązki. Potwierdzeniem nominacji było przyznanie przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego od

---

¹ Dzieje Uniwersytetu Jana Kazimierza nie doczekały się do dzisiaj pełnej monografii. Dysponujemy natomiast częściowymi opracowaniami dotyczącymi historii uczelni. Wśród nich należy wymienić pozycje: L. Finkla i S. Starzyńskiego, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 1-2, Lwów 1894; F. Jaworskiego, *Uniwersytet Lwowski. Wspomnienie jubileuszowe*, Lwów 1912; J. Dobrzańskiego, *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1878-1928*, Lwów 1928; T. Mańkowskiego, *Życie naukowe współczesnego Lwowa*, [w:] *Nauka polska. Jej potrzeby, organizacja i rozwój*, t. XIX: 1934, s. 134-174. Z nowszej literatury przytoczymy opracowania J. Michalskiego, S. Brzozowskiego i B. Jaczewskiego w III, IV i V tomie *Historii nauki polskiej*, pod red. B. Suchodolskiego oraz Z. Skubaly-Tokarskiej i Z. Tokarskiego, *Uniwersytety w Polsce*, Warszawa 1972 i W. Skiby, *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, [w:] *Wyższe uczelnie polskie na ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej*, Londyn 1989.

1 listopada 1921 roku pensji w VI stopniu służbowym, a od 1 września 1922 r. w V stopniu służbowym². Kierował on zespołem 14 osób zatrudnionych w bibliotece, z których 2 pozostawały w V stopniu płacy, 5 było w IV stopniu płacy, 1 w III stopniu płacy, a 3 pracowników zakwalifikowano do II stopnia płacy³. W związku ze zwiększającą się liczbą studentów, senat Uczelni postanowił na mocy uchwały z października 1921 roku wzmocnić personel biblioteki z 14 do 18 bibliotekarzy⁴.

Nowym dyrektorem biblioteki, w myśl uchwały senatu w maju 1923 roku, został dotychczasowy pracownik biblioteki, kierownik działu gromadzenia – dr Rudolf Kotula⁵. Kierował nią do roku 1939, czyli do chwili przejścia na emeryturę. Przyczynił się on do pomnożenia zbiorów i opracowania katalogów. W pracy bibliotecznej pomagało mu 14 bibliotekarzy i 13 pracowników obsługi. Do 1926 roku w zawiadywaniu biblioteką wspomagał go wicedyrektor dr praw Wilhelm Rolny, a kierownikami działów byli dr Franciszek Smolka i dr Stefan Vrtel-Wierczyński. Stanowiska starszych bibliotekarzy zajmowali dr Stefan Mękowski i dr Eustachy Gaberle. Dr Krystyna Wisłocka-Romerowa i dr Anna Jędrzejowska pełniły funkcję bibliotekarza naukowego. Natomiast czterech absolwentów filologii, a mianowicie Marian Des Loges, Tadeusz Hahn, Paweł Rybicki i Adam Bocheński zajmowało stanowiska młodszego bibliotekarza w IX stopniu służbowym uposażenia. Skład bibliotekarzy uzupełniało dwóch starszych kancelistów, również absolwentów filologii, Walerian Preisner i Józef Zieliński, którzy otrzymywali pobory w X stopniu służbowym. Pozostały personel biblioteki stanowiło dwóch starszych woźnych, dziewięciu woźnych i dwóch stróży⁶.

W roku akademickim 1926/27 zabrakło dr. Wilhelma Rolnego, który przeszedł do Archiwum Miejskiego⁷. Dyrektora R. Kotulę wspomagali bibliotekarze w VI stopniu służbowym: dr Franciszek Smolka, dr S. Vrtel-Wierczyński, dr S. Mękowski oraz w VII stopniu służbowym: dr Eustachy Gaberle i dr Anna Jędrzejowska. Dr Krystyna Wisłocka-Romerowa i dr Marian Des Loges byli asystentami bibliotecznymi z uposażeniem w VIII stopniu służbowym. Sekretarzami II kategorii w IX stopniu służbowym byli: dr Paweł Rybicki i absolwenci filologii Tadeusz Hahn, Adam Bocheński i Walerian

² Literatura dotycząca biblioteki jest równie skromna. Jak i do dziejów uniwersytetu. Wymienić należy opracowanie A. Jędrzejowskiej, *Biblioteka uniwersytecka we Lwowie*, [w:] *Publiczne biblioteki lwowskie. Zarys dziejów*, pod red. L. Bernackiego, Lwów 1926, a z nowszych E. Siodkowskiej i Z. Gacy-Dąbrowskiej w IV i V tomie *Historii nauki polskiej*, pod red. B. Suchodolskiego; J. Dybca, *Mecenat naukowy i oświatowy w Galicji 1860–1918*, Wrocław 1981 i D. Wilk, *Biblioteki polskie we Lwowie w dobie autonomii galicyjskiej*, [w:] *Kraków–Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, pod red. J. Jarowieckiego, Kraków 1996; *Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok akademicki 1921/22 za rektoratu śp. Prof. dra Jana Kasprowicza*, Lwów 1932, s. 7.

³ Ibidem, s. 53.

⁴ Ibidem, s. 54.

⁵ *Kronika UJK we Lwowie za rok szkolny 1922–1923*, s. 17.

⁶ *Kronika UJK we Lwowie za rok szkolny 1924/25*, s. 135–136.

⁷ K. Korzon, *Rudolf Kotula – dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie (1923–1939)*, „Roczniki Biblioteczne” R. XXI: 1977, z. 3–4, s. 801–847.

Preisner oraz Józef Mayer pozostający w X stopniu służbowym. Listę pracowników biblioteki zamykał praktykant w XI stopniu służbowym Tadeusz Świeżawski i wolantariuszka absolwentka filologii Beatrycze Żukotyńska. Personel obsługi liczył dwóch starszych woźnych, 8 woźnych etatowych i kontraktowych oraz 2 stróży⁸. W omawianym okresie (1921–1930) dyrektor Kotula dysponował zespołem liczącym około 30 osób, z którego 14–15 stanowiło siły umysłowe, a 12–13 fizyczne. Pierwsi z nich stanowili wyróżniającą się siłę Biblioteki Uniwersyteckiej, ponieważ większość z nich prowadziła działalność naukową, udzielała się społecznie i współpracowała z szeregiem lwowskich i regionalnych bibliotek.

W latach, które obejmują źródła (1921–1930), dyrektor dr R. Kotula opracował i wydał staraniem Ministerstwa WRIOP instrukcję o katalogach alfabetycznych bibliotek naukowych. Natomiast we współpracy z Aleksandrem Brücknerem w serii „Biblioteka pisarzy polskich i obcych” publikowanej przez Polską Akademię Umiejętności ukazał się jako tom 77 *Kupiec Mikołaja Reja*. Dyrektor biblioteki był odkrywcą tego unikatku w handlu antykwarycznym, a także sporządził opis typograficzny i historyczny egzemplarza. Na łamach „Kwartalnika Historycznego” opublikował informację o wydaniu inkunabułowym najstarszej polskiej *Agendy* z roku 1499. Na posiedzeniu Wydziału Filozoficznego Towarzystwa Naukowego omówił w referacie przygotowaną do druku pracę „Katalog inkunabułów Biblioteki fundacyjnej Wiktora hr. Baworowskiego”. Oprócz tego kierował prywatną biblioteką fundacji hrabiego W. Baworowskiego i z polecenia sądu sprawował pieczę nad odbudową Biblioteki hr. Dzieduszyckich we Lwowie. W następnych latach (1926/27) dalej kierował biblioteką fundacyjną W. hr. Baworowskiego, której krótki opis pod tytułem *Biblioteka Wiktora Baworowskiego we Lwowie* zamieścił w zbiorowym wydaniu *Publiczne biblioteki lwowskie. Zarys dziejów* pod redakcją Ludwika Bernackiego (Lwów 1926). W tymże samym roku na zjeździe bibliotekarzy i bibliofilów polskich w Warszawie przedstawił komunikat: „Organizacja katalogowania i wymiany dubletów w państwowych bibliotekach w Polsce”. Ponadto dr. R. Kotula był członkiem przybranym I Wydziału Towarzystwa Naukowego we Lwowie. W roku akademickim 1924/25 dyrektor biblioteki wszedł w skład utworzonej przez Ministerstwo WRIOP „Komisji dyscyplinarnej dla personelu administracyjnego państwowych szkół wyższych we Lwowie” obejmującej urzędników od VII do XII stopnia służbowego oraz pozostałych pracowników UJK, Politechniki Lwowskiej i Akademii Medycyny Weterynaryjnej⁹.

⁸ *Kronika UJK we Lwowie za rok szkolny 1926/27*, s. 156.

⁹ S. Korajska, *Kotula Rudolf (1875–1940)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIV, Wrocław 1968–1969, s. 503–504; A. Bocheński, *Kotula Rudolf Gabriel (24 III 1875 Lwów – 11 X 1940 Kazachstan)*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa–Łódź 1972 s. 452–453; K. Korzon, *Rudolf Kotula – dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie...*; *Kronika UJK za rok 1921/22*, s. 5; *Kronika UJK za rok 1922–1923*, s. 17; *Kronika UJK za rok 1924/25*, s. 9, 136; *Kronika UJK za rok 1926/27*, s. 156.

Inny pracownik biblioteki dr Franciszek Smolka uzyskał stopień doktora filozofii, obok posiadanego stopnia doktora praw¹⁰. Kustosz dr S. Vrtel-Wierczyński zamieszczał artykuły w „Przewodniku Bibliograficznym” dotyczące poloników za granicą, zjazdu bibliofilów polskich w Warszawie, twórców teorii i praktyki bibliotekarskiej w Polsce (Władysław Wisłocki, Kazimierz Stanisław Jakubowski), a także opracował bibliografię literatury polskiej za rok 1919 oraz pisał recenzje i sprawozdania o nowościach wydawniczych z polonistyki i bibliografii. Od 1920 roku był członkiem I Wydziału Towarzystwa Naukowego we Lwowie, od którego w 1922 roku otrzymał nagrodę w wysokości 16 000 marek polskich za pracę z zakresu bibliografii polskiej¹¹.

Starszy bibliotekarz dr Stefan Mękarski na łamach „Pamiętnika Literackiego” (t. 22–23) omówił genezę „Biblioteki Warszawskiej” i jej charakter w latach 1841–1863, a ponadto redagował dział polityczny i kulturalno-społeczny dziennika „Słowo Polskie” i opracował historię „Gazety Warszawskiej” do jubileuszowego numeru z 37 grudnia 1924 roku¹². Dr Eustachy Gaberle przedstawił na II Zjeździe bibliotekarzy w Warszawie referat „Zasady organizacji naukowej bibliotek podręcznych”, a na posiedzeniu lwowskiego koła Związku Bibliotekarzy – komunikat „Istota i stan obecny egzemplarza obowiązkowego w Polsce i za granicą”. Oprócz tego na łamach pism: „Głos Lubelski”, „Słowo Polskie” i „Życie Teatralne” zamieszczał artykuły z dziedziny społecznej i krytyki literackiej¹³.

Dr Anna Jędrzejowska, po zdaniu obydwu egzaminów doktorskich, uzyskała stopień doktora filozofii, a pracę: *Drukarstwo i księgarstwo lwowskie XVI wieku* zakwalifikowano do druku w ramach wydawnictwa Wydziału Historyczno-Filozoficznego Towarzystwa Naukowego we Lwowie. W następnych latach przygotowała zarys dziejów biblioteki uniwersyteckiej we Lwowie do dzieła zbiorowego *Publiczne biblioteki lwowskie* (Lwów 1926), a w „Przewodniku Bibliograficznym” zamieściła spis i omówienie poloników XVI–XVII wieku spotkanych w literaturze francuskiej i włoskiej, które biblioteka uniwersytecka nabyła ostatnio. Z prac administracyjnych przejęła nadzór nad porządkowaniem i katalogowaniem biblioteki Towarzystwa Słuchaczy Prawa UJK¹⁴.

Dr Zofia Krystyna Wisłocka-Romerowa porządkowała i katalogowała bibliotekę Towarzystwa Lekarskiego we Lwowie¹⁵, a dr Marian Des Loges kontynuował inwentaryzację i skatalogowanie księgozbioru biblioteki Ordynacji hr. Dzieduszyckich¹⁶. Dr Paweł Rybicki w „Ruchu Literackim” opubli-

¹⁰ *Kronika UJK za rok 1924/25*, s. 136.

¹¹ *Ibidem*; *Kronika UJK za rok 1926/27*, s. 157.

¹² *Kronika UJK za rok 1924/25*, s. 136–137; *Kronika UJK za rok 1926/27*, s. 157.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Redakcja, *Jędrzejowska Anna (20 II 1896 Lwów – 9 X 1986 Jelenia Góra)*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement II*, Warszawa 2000, s. 71; Z. Nowak, *Anna Jędrzejowska (1896–1986)*, „*Roczniki Biblioteczne*” R. XXXII: 1987, z. 1, s. 411–412; *Kronika UJK za rok 1924/25*, s. 137; *Kronika UJK za rok 1926/27*, s. 157.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

kował artykuł *Człowiek i dzieło jako przedmiot badań literackich* oraz uzyskał na podstawie dysertacji *Etyka Jana Kochanowskiego* stopień doktora filozofii¹⁷. Walerian Preisner na łamach „Dziennika Lwowskiego” zamieszczał tłumaczenia z literatury obcej i artykuły krytyczne z literatury polsko-francusko-włoskiej¹⁸. Józef Mayer ogłosił w „Ruchu Literackim” i „Pamiętniku Literackim” komunikaty z literatury polskiej¹⁹.

W pracach bibliotecznych dyrektora i jego zespół wspomagał stały przedstawiciel senatu do spraw bibliotecznych i Komisja Biblioteczna. W skład Komisji wchodził przedstawiciel poszczególnych wydziałów Uniwersytetu oraz osoba z ramienia Ministerstwa WRiOP. Stałym referentem senatu do spraw bibliotecznych był w omawianym okresie (1921–1930) prof. Władysław Abraham, a poszczególnymi przedstawicielami wydziałów byli w roku akademickim 1924/25: Roman Longchamps de Berier, Witold Nowicki, Władysław Podlacha, Jan Hirschler, a z poruczenia Ministerstwa WRiOP – Ludwik Bernacki, dyrektor Biblioteki Ossolińskich²⁰, natomiast w roku akademickim 1926/27: ks. Piotr Stach, Ludwik Ehrlich, Witold Nowicki, Stanisław Łempicki, Jan Hirschler i Ludwik Bernacki. Komisja Biblioteczna była z jednej strony ciałem kontrolno-doradczym czuwającym nad postępowaniem prac bibliotecznych i realizacją potrzeb gospodarczych, a z drugiej zapoznając się ze sprawozdaniami dyrektora dr R. Kotuli znała plany oraz trudności z jakimi borykała się biblioteka²¹.

Podstawą finansową Biblioteki Uniwersyteckiej był w przedstawianym okresie fundusz powstały z opłat studenckich, uiszczonych corocznie na wszystkich wydziałach i latach studiów. Opłata biblioteczna w roku akademickim 1921/22 została ustalona przez Ministerstwo WRiOP w wysokości 200 marek polskich, co przy liczebności przeszło 5000 studentów dawało sumę ponad 1 000 000 marek polskich²². W roku następnym (1922/1923) opłata ta wzrosła do 1500 marek i od 5500 studentów przysporzyła dochód przekraczający 8 000 000 marek polskich²³.

W roku akademickim 1924/25 w pozycjach, takich jak: przybory kancelaryjne, druki, opłaty, drobne wydatki, inwentarz i konserwacja, kartki katalogowe, rewersy i dezyderatki, niedobór biblioteki wynosił 1041 zł i 34 grosze. Dotacja naukowa, w której mieściły się opłaty uniwersyteckie, przyniosła 27 137 zł i 85 groszy. Wydatki biblioteki, na które składały się: kupno książek, oprawa, transport i inne potrzeby, wynosiły 21 067 zł i 16 groszy. Z pozostałej nadwyżki w sumie 6070 zł i 69 groszy biblioteka pokryła niedobór 1041 zł i 34 gr oraz zapłaciła zobowiązania zagraniczne w wysokości 5000 zł. Po rozliczeniu dochodów i wydatków na rok kalendarzowy pozostało 29 zł i 35 gr²⁴.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ *Kronika UJK za rok 1924/25*, s. 2.

²¹ *Kronika UJK za rok 1926/27*, s. 1–2.

²² *Kronika UJK za rok 1921/22*, s. 52, 55.

²³ *Kronika UJK za rok 1922–1923*, s. 37.

²⁴ *Kronika UJK za rok 1924/25*, s. 55–56.

W roku akademickim 1926/27 biblioteka otrzymała do rozdysponowania w roku 1926 kwotę 66 282 zł i 41 gr, w której mieściła się dotacja zwyczajna w wysokości 11 611 zł i 2 gr. W I kwartale 1927 roku biblioteka otrzymała sumę 10 005 zł i 25 gr, w tym mieściła się dotacja zwyczajna w wysokości 7000 zł. Nie zaspokajało to potrzeb biblioteki, tak iż na początku 1927 roku jej należności finansowe doszły do sumy 52 246 złotych²⁵. Podobnie działo się w roku akademickim 1929/30. Wówczas biblioteka otrzymała z dotacji rządowej kwotę 41 097 złotych, a z taksy bibliotecznej wnoszonej przez studentów kwotę 55 472 zł. Sumy te nie wystarczały na nabycie należytej ilości książek i czasopism²⁶.

Biblioteka w dwudziestoleciu międzywojennym notowała stały wzrost księgozbioru, na który składały się druki zwarte oraz inkunabuły, rękopisy, kartografia, numizmatyka i grafika. Senat UJK na początku 1922 roku na wniosek prof. Zbigniewa Pazdry postanowił podjąć starania o przejęcie biblioteki byłego Wydziału Krajowego we Lwowie. Na mocy ustawy ze stycznia 1920 r. przeszła ona na własność skarbu państwa i była pod zarządem Tymczasowego Wydziału Samorządowego. Oprócz uniwersytetu ubiegał się o nią Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Lwowie, dlatego Tymczasowy Wydział postawił warunki co do ewentualnego przejęcia księgozbioru. Stanowiły one mianowicie, „że biblioteka będzie w przyszłości prowadzona i uzupełniana nadal jako biblioteka poświęcona nauce administracji ze szczególnym uwzględnieniem samorządu i że będzie instytucją publiczną a więc dostępną dla każdego”²⁷. Na wniosek Rady Wydziału Prawa senat uczelni pod koniec czerwca 1922 roku zaakceptował postawione zastrzeżenia Tymczasowego Wydziału, a dodatkowo „postanowił, aby – w razie pozyskania biblioteki – uznać ją za zakład naukowy Wydziału Prawa pod nazwą «biblioteka nauk administracyjnych», pozostawić ją w dotychczasowym pomieszczeniu (w parterze gmachu posejmowego), urządzić w nim pracownię naukową i przejąć zatrudniony w bibliotece personel”²⁸. Odpowiedź senatu dotarła do Ministerstwa WRIOP i Tymczasowego Wydziału, który po zapoznaniu się z decyzją władz uczelni przyznał jej w użytkowanie omawiany księgozbiór.

W roku akademickim 1922/23 na wniosek senatu uczelnia przejęła w wieczysty depozyt bibliotekę po zmarłym Witoldzie Czartoryskim. Ofiarodawcą był brat zmarłego – ordynat na Gołuchowie – ks. Adam Czartoryski. Do Lwowa została ona przywieziona na początku sierpnia 1923 r. z miejscowości Honfleur na północy Francji i złożona w budynku Biblioteki Uniwersyteckiej. Liczyła przeszło 25 000 dzieł z różnych dyscyplin nauki. Cały księgozbiór przypadł uniwersytetowi z wyjątkiem pozycji dotyczących marynistyki, które przekazano do Państwowej Szkoły Morskiej²⁹.

²⁵ *Kronika UJK za rok 1926/27*, s. 36.

²⁶ *Kronika UJK za rok 1929/30*, s. 43.

²⁷ *Kronika UJK za rok 1921/22*, s. 37–39.

²⁸ *Ibidem*, s. 38; *Kronika UJK za rok 1922–1923*, s. 18.

²⁹ *Ibidem*, s. 17–18; S. MękarSKI, K. Remerowa, *Księgozbiór z Honfleur ks. Witolda Kazimierza Czartoryskiego w Lwowskiej Bibliotece Uniwersyteckiej*, Lwów 1928.

Stan zbiorów w grudniu 1923 roku wynosił 273 560 tomów, a w roku 1924 nastąpił przyrost druków w liczbie 10 104 pozycji, tak iż na koniec 1924 roku druki zwarte zamknęły się liczbą 283 664 pozycji. Zbiór ten uzupełniły 216 inkunabułów, 1146 rękopisów, 11 178 sztuk monet i 507 sztuk medali, a także 3200 skatalogowanych dubletów³⁰. W 1924 roku kupiono 2230 tomów, co w porównaniu z rokiem 1922 – 1406 tomów i rokiem 1923 – 1427 tomów, stanowiło o przeszło 800 tomów więcej. Na zaistniałą sytuację wpłynęły następujące przyczyny: wzmożone kupno dzieł zagranicznych, zwiększona prenumerata czasopism naukowych w liczbie 253 (w 1923 – 199), uzupełnianie strat wojennych w czasopismach i książkach oraz to, iż w 1924 roku oprawiono i skatalogowano 500 tomów czasopism, które z powodu działań wojennych nie były wcześniej opracowane³¹.

Drogą egzemplarza obowiązkowego wpłynęło do biblioteki w 1924 roku 2755 tomów, stanowiło to o ponad 400 tomów mniej niż w roku 1923 (3163). Złożył się na to spadek produkcji wydawniczej w kraju oraz fakt, iż biblioteka z egzemplarza obowiązkowego wybierała pozycje dostosowane do profilu badań naukowych i kierunków studiów uczelni. Wstrzymano także przyjmowanie dużej części pism periodycznych, nie koniecznie naukowych³². W wyniku darów rządowych i wymiany wydawnictw biblioteka w omawianym roku (1924) otrzymała 52 dzieła w 245 tomach. Wówczas zaczęto prowadzić wymianę z akademiami we Wrocławiu, Monachium, Budapeszcie, Bukareszcie, Heidelbergu i Pradze. Materiałem wymiennym były wydawnictwa Towarzystwa Naukowego we Lwowie. Na ukończeniu były umowy, co do wymiany z akademiami w Zagrzebiu, Belgradzie, Sofii, Sztokholmie i Berlinie oraz z 16 instytutami naukowymi w Stanach Zjednoczonych AP, które pozytywnie odpowiedziały na wstępne przystąpienie do akcji³³.

Najwięcej pozycji w 1924 roku biblioteka uzyskiwała drogą darów prywatnych – 4854 tomy. Wśród nich znalazł się zbiór książek po Leonie Despot-Zenowiczu liczący ponad 2300 dzieł z zakresu heraldyki, słowianoznawstwa południowego i literatury francuskiej. Pozycje z archeologii, sztuki, językoznawstwa i prawoznawstwa Dalekiego Wschodu oraz geontologii i paleontologii to księgozbiór ofiarowany po Emilu Cossie w ilości 630 tomów. Wśród darczyńców były także prywatne amerykańskie instytucje naukowe, a wśród nich Smithsonian Institution w Waszyngtonie. Nieocenioną pomoc w pozyskiwaniu czasopism zagranicznych okazał bibliotekarz Biblioteki Publicznej Nowego Jorku M.H. Lyndenberg. Wystarał się on w fundacji „Laura Spelman Rockefeller Memorial” o kredyt w wysokości 150 dolarów na okres 3 lat i zaabonował 27 czasopism amerykańskich wskazanych przez Bibliotekę UJK. Książnica uniwersytecka uzupełniła w ten sposób brakujące czasopisma z bibliografii, archeologii i nauk przyrodniczych w ilości około 200 tomów. Drogą darów napływały również wy-

³⁰ *Kronika UJK za rok 1924/25*, s. 137–138.

³¹ *Ibidem*, s. 138–139.

³² *Ibidem*, s. 139.

³³ *Ibidem*, s. 139–140.

dawnictwa Ligi Narodów w Genewie. Cennym nabytkiem okazał się zbiór po zmarłym ministrze Leonie Bilińskim w liczbie 100 tomów³⁴.

Opracowanie katalogowe objęło dary otrzymane przez bibliotekę w 1924 roku i wcześniej (po Ambroziewiczzu i Farurej-Szawłowskiej). Dotyczyło to omówionych już księgozbiorów i daru księcia Adama Czartoryskiego. Praca nad rękopisami została powierzona dr A. Jędrzejowskiej, która również przygotowała zbiór inkunabułów i numizmatyków. Meliorację i uporządkowanie dubletów prowadzili wolontariusze, lecz akcja ta została wstrzymana rozporządzeniem Ministerstwa WRIOP z 25 stycznia 1925 roku. Kontynuowano natomiast oprawianie książek po przerwie wojennej, co dało gotowych 2136 tomów. „Rodzaj oprawy – jak donosiło sprawozdanie dyrekcji – trzeba było ze względów oszczędnościowych ograniczyć prawie z reguły do oprawy tekturowej (grzbiet płócienny bez wyłączenia tytułu), tylko książkom bardziej używanym, albo tam, gdzie obowiązywał wzgląd na jednolitość oprawy, dawano półpłtno. Oprawa w półskórek była wyjątkiem”³⁵.

Pracownicy księżnicy uniwersyteckiej wspólnie z pozostałymi bibliotekarzami lwowskimi brali udział w konferencjach zawodowych. Pierwsze spotkanie odbyło się w końcu lutego 1924 r., na którym wystąpił kierownik Biblioteki Korpuśnej kpt. A. Łysakowski. W referacie recenzyjnym omówił przepisy do katalogowania opublikowane przez Warszawski Związek Bibliotekarzy. W drugiej konferencji, która miała miejsce w lipcu tego roku, głos zabrał dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej dr R. Kotula. Zapoznał zebranych ze sprawozdaniem bibliotecznym za lata 1922 i 1923 wysłanym do Ministerstwa. Natomiast W. Preisner przedstawił sytuację bibliotek francuskich w świetle czasopism zawodowych. Tematem trzeciej narady, która odbyła się w październiku, były problemy dotyczące bibliografii³⁶.

W 1924 roku czytelnicy Biblioteki UJK odwiedziło 47 154 osoby, które skorzystały z 64 675 dzieł w 102 148 tomach. Przeszło 6400 osobom wypożyczono 11 605 dzieł w 16 316 tomach. Wzmożenie ruchu bibliotecznego wymusiło przedłużenie godzin otwarcia czytelnicy. Była ona czynna od godziny 8 do 13 i od 16 do 20, a wypożyczalnia pracowała dodatkowo po południu w środę³⁷.

Biblioteka w pozyskiwaniu brakującej literatury korzystała obficie z wymiany międzybibliotecznej. W ten sposób wyzyskiwała kontakty z następującymi bibliotekami: biblioteką uniwersytecką w Monachium, Getyndze, Budapeszcie, Wiedniu, Pradze, Wrocławiu, Królewcu, Innsbrucku, Krajowej, Stuttgarcie; miejską w Trewirze, Gdańsku, Hamburgu oraz narodową w Wiedniu³⁸.

W roku akademickim 1924/25 na uwagę zasługiwała biblioteka byłego Wydziału Krajowego. Uniwersytet uzyskał ją na podstawie ustawy z dnia 23 kwietnia 1923 roku, z wyjątkiem dzieł treści technicznej, które zostały

³⁴ Ibidem. 140–141.

³⁵ Ibidem. 141–142.

³⁶ Ibidem, s. 142.

³⁷ Ibidem, s. 143.

³⁸ Ibidem s. 143–144.

oddane Tymczasowemu Wydziałowi Samorządowemu we Lwowie. Pozycje z prawa, politologii, nauk społecznych i ekonomicznych przekazano bibliotece sejmu i senatu w Warszawie. Po tych reorganizacjach w bibliotece byłego Wydziału Krajowego pozostało ponad 6600 dzieł. Zbiór ten od roku 1924 stanowił bibliotekę administracyjną Wydziału Prawa. Sprawozdanie dziekana wydziału tak ją oceniało:

Po dokonaniu powyższych wyłączeń pozostało w Bibliotece nominalnie 6602 dzieł. Mówimy „nominalnie”, gdyż taką cyfrę wykazuje stary inwentarz Biblioteki Wydziału Krajowego. Inwentarz ten jednak nie jest dokładny, stan bowiem faktyczny jest o kilkaset dzieł niższy od stanu wykazanego w inwentarzu. [...] Oczywiście księgozbiór ten stale powiększamy przez nowe zakupy, których cyfra dotąd doszła do 632. Pracownia tej Biblioteki otwarta jest przez cały rok średnio przez 9 godzin dziennie i dostępna jest dla wszystkich studentów Uniwersytetu; także obcym osobom nie czyni się żadnych trudności w korzystaniu z niej. Ściśle prowadzona statystyka wykazuje za czas od 1 września 1924 do 1 lipca 1925 czytelników 5015, którym wydano 5924 dzieła w 8131 tomach³⁹.

W końcu maja 1925 roku Towarzystwo akademickie Biblioteka Słuchaczy Prawa UJK obchodziło pół wieku istnienia. Korporacja ta grupowała młodzież akademicką mającą na celu pobudzenie ruchu naukowego. Jednym z przejawów jej działalności było gromadzenie niezbędnej literatury prawniczej. W krótkim okresie czasu od 1874 roku do początków XX wieku Towarzystwo zgromadziło przeszło 5300 dzieł naukowych i 2900 skryptów i podręczników⁴⁰. Obchody zorganizowane przez komitet pod przewodnictwem prof. Stanisława Starzyńskiego, współzałożyciela i byłego prezesa Towarzystwa, zgromadziły „oprócz profesorów i młodzieży [...] szerokie sfery świata prawniczego i przedstawicieli władz i instytucji”, a wśród nich preesa sądu apelacyjnego we Lwowie p. Czerwińskiego, także jednego ze współzałożycieli Towarzystwa. Uroczystości uświetnił również rektor UJK w roku akademickim 1924/25 prof. dr Włodzimierz Sieradzki, który w krótkim wystąpieniu przedstawił znaczenie stowarzyszenia dla kultywowania kultury prawniczej wśród byłych i obecnych studentów. Liczne wystąpienia i przemowy zakończył wykład prof. K. Stefki zatytułowany: „Sądy obywatelskie w postępowaniu cywilnym”. Całość obchodów „zakończył piękny raut wydany przez Komitet jubileuszowy pod protektoratem Senatu akademickiego w salach reprezentacyjnych Uniwersytetu”⁴¹.

Równie aktywnym towarzystwem studenckim była Czytelnia Akademicka, która także posiadała swój księgozbiór. Dzięki licznym darom i nieślabnącemu poparciu społecznemu biblioteka tego stowarzyszenia urosła na początku XX wieku do wielkości 16 000 pozycji⁴². Czytelnia konsolidowała społeczność studencką organizując obchody ważnych wydarzeń narodowych i oddając cześć wybitnym osobistościom z historii Polski. Taką postacią był król Bolesław Chrobry, któremu w holdzie poświęcono uroczystą akademię.

³⁹ Ibidem, s. 107–108.

⁴⁰ J. Dyblec, *Mecenat naukowy i oświatowy w Galicji 1860–1918*, Wrocław 1981, s. 164.

⁴¹ *Kronika UJK za rok 1924/25*, s. 26–27.

⁴² J. Dyblec, *Mecenat naukowy...*, s. 163.

Złożyły się na nią wystąpienia rektora, przedstawiciele studentów polskich, czeskich i jugosłowiańskich, a zwieńczeniem było wystąpienie prof. Wilhelma Bruchnalskiego zatytułowane „Bolesław Chrobry w literaturze polskiej”⁴³.

Podsumowując rok 1924/25 kierownictwo biblioteki wskazywało na niedogodności i braki w pracy bibliotekarskiej. Wynikały one ze szczupłości miejsca w gmachu bibliotecznym, oddanym do użytku w 1905 roku i obliczonym na 250 do 300 tysięcy zbiorów. Negatywnie oceniano brak miejsca dla pracowników i agend bibliotecznych, co opóźniało prace dotyczące katalogowania zbiorów. Równie pilnym postulatem było stworzenie czytelnicy czasopism bieżących, z której korzystali studenci starszych lat studiów do prac proseminaryjnych i seminaryjnych. Koniecznością było również ustawienie w bibliotece katalogów, w tym katalogu rzeczowego, co ułatwiłoby poruszanie się i korzystanie z księgozbioru ksiąźnicy uniwersyteckiej. Przeszkodą do realizacji tego przedsięwzięcia była zbyt mała obsada personelu biblioteki, stąd dyrekcja zabiegała na nowy rok finansowy o dwa nowe etaty⁴⁴.

W roku akademickim 1926/1927 stan zbiorów biblioteki powiększył się o kolejne 15 845 tomów druków, co na koniec marca 1927 roku dało w sumie 335 500 tomów⁴⁵. Droga kupna stan biblioteki zwiększył się o 1263 dzieła w 2609 tomach, stanowiło to o ponad 500 dzieł więcej niż w roku poprzednim. Najwięcej pozycji trafiło do uaktualnionej w nowe nabytki biblioteki podręcznej, a w szczególności do działów: prawa, historii i językoznawstwa. Książnica uniwersytecka nabyła także większą ilość czasopism naukowych, o 30 pozycji więcej w stosunku do roku poprzedniego⁴⁶.

W ramach egzemplarza obowiązkowego pozyskano 5949 dzieła w 9112 tomach. W tym mieściła się liczba 3220 tomów czasopism polskich, gromadzonych od roku 1919, a opracowanych i skatalogowanych dopiero w 1926 roku. Bibliotece przysługiwał regionalny egzemplarz obowiązkowy, obejmujący 4 województwa Polski południowo-wschodniej, czyli woj. wołyńskie, lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie. Stąd w pierwszej kolejności pozyskiwano wszelakie wydawnictwa z tego terenu⁴⁷.

W drodze wymiany, za publikacje lwowskiego Towarzystwa Naukowego udostępnione uczelni, pozyskano brakującą i cenną literaturę z ośrodków krajowych i zagranicznych. Były to akademie w Wiedniu, Pradze, Monachium, Berlinie, Heidelbergu, Budapeszcie, Zagrzebiu, a także Comité d'organisation d'institut Slave i seminarium słowiańskie w Pradze oraz University New Haven i University of Michigan. Wymiana publikacji uniwersyteckich była prowadzona z wszystkimi liczącymi się uczelniami europejskimi i amerykańskimi, a jak podawały sprawozdania była to pokaźna liczba 362 ośrodków akademickich i bibliotek⁴⁸.

⁴³ *Kronika UWJ za rok 1924/25*, s. 27.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 145–146.

⁴⁵ *Kronika UWJ za rok 1926/27*, s. 158–159.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 159–160.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 160.

⁴⁸ *Ibidem*.

W porównaniu z rokiem poprzednim spadła liczba darów prywatnych do 2760 pozycji wobec 2917 z roku 1925. Na ten zbiór składały się dary: L. Maciejowskiej z dziedziny medycyny, filozofii i historii (227 tomów); dr. Witolda Lewickiego (z Siedlisk) z prawa i literatury (około 150 tomów); dr H. Polaczówny z dziedziny balneologii w języku francuskim (100 tomów), a także dary prywatnych instytutów amerykańskich – Fundacji Rockefellera, Carnegie foundation for international peace i Laura Spelman Rockefeller Memorial. Druga z wymienionych instytucji była ofiarodawcą niecodziennej publikacji, obliczonej na 500 tomów, wielkiej encyklopedii historii ekonomicznej I wojny światowej. Konsulat brytyjski we Lwowie pośredniczył w przekazywaniu sześciu czasopism angielskich jako daru rządu brytyjskiego. Natomiast Prezydium Towarzystwa Naukowego we Lwowie ofiarowało bibliotece uniwersyteckiej publikacje, które otrzymywało w drodze wymiany⁴⁹.

Pracownicy biblioteki na bieżąco katalogowali nabytki w liczbie 15 543 tomów. Opracowywali również pisma dotyczące wielkiej wojny i walk polskich 1919–1920 roku w ilości 2000 numerów. Ten zbiór odezw, pism politycznych i administracyjnych oraz proklamacji otrzymał katalog alfabetyczny i rzeczowy. Nie zaniebdywali także bibliotekarze inwentaryzowania biblioteki księcia Witolda Czartoryskiego z 1923 roku. Katalogowaniem objęli również rękopisy w ilości 233 jednostek, w tym nabytki od 1919 roku. Zintensyfikowali prace nad katalogiem dubletów. Było to możliwe przy poparciu merytorycznym i finansowym naczelnika wydziału bibliotecznego w Ministerstwie WRiOP Stefana Dembego. W omawianym okresie (1926/27) udało się opracować 7200 dzieł dubletów w 9693 tomach. Skorzystały na tym inne biblioteki, a wśród nich polskiego gimnazjum w Gdańsku, Przemysłu i seminarium filozoficznego w Wilnie. Akcja melioracji dubletów dała księżnicy uniwersyteckiej w postaci druków, inkunabułów, rękopisów i dyplomów przeszło 700 dzieł w blisko 1100 tomach. Pracownicy biblioteki aktualizowali księgozbiór podręczny w czytelni ogólnej⁵⁰.

Bieżąca konserwacja zbiorów polegała na ich natychmiastowym oprawianiu. W tym zakresie nie zdołano przekroczyć stanu przedwojennego. Na przeszkodzie stawały trudności finansowe, które wymuszały oprawianie pozycji najważniejszych i najbardziej zacytanych. Z tego też powodu wykorzystywano tańszy i skromniejszy materiał introligatorski, „tak że typ «półskórków» jest rzadko stosowany”. Pracownicy zdołali jednak uratować w ten sposób 3592 tomy w tym 1845 pozycji czasopism⁵¹.

W 1926 roku czytelnię odwiedziło 73 647 osób i wykorzystało 158 896 tomów oraz 1282 rękopisy. Z wypożyczalni wydano 30 324 tomy dla 13 930 osób. Oprócz zbiorów miejscowych biblioteka, dla zaspokojenia potrzeb pracowników nauki, korzystała z wymiany międzybibliotecznej. Najczęściej sprowadzała pozycje z Pruskiej Biblioteki Państwowej w Berlinie, Biblioteki uniwersyteckiej w Wiedniu, Państwowej Bawarskiej w Monachium oraz

⁴⁹ Ibidem, s. 160–161.

⁵⁰ Ibidem, s. 161–162.

⁵¹ Ibidem.

z pozostałych bibliotek uniwersyteckich i miejskich. Dotyczyło to szczególnie pozyskiwania rękopisów, których w roku akademickim 1926/27 sprowadzono w ilości 180 tomów co, w porównaniu z rokiem poprzednim (29 tomów), stanowiło sześciokrotny wzrost⁵².

W podsumowaniu roku akademickiego 1926/27 biblioteka i jej dyrekcja postulowały uzyskanie dotacji nadzwyczajnej z budżetu państwa, zorganizowanie katalogów, powiększenie części gmachu dla personelu bibliotecznego, udostępnienie w czytelni czasopism bieżących, urządzenie i rozszerzenie oddziału starych druków i rękopisów oraz wygospodarowanie pomieszczenia na salę wystawową i wykładową⁵³. W roku akademickim 1929/30 zbiory biblioteki powiększyły się o 5519 dzieł w 8870 tomach, co stanowiło spadek nabytków do lat poprzednich. Drogą kupna pozyskano 1748 tomów, a z egzemplarza obowiązkowego uzyskano 5251 tomów, pozostałą liczbę otrzymano drogą wymiany i darów prywatnych. Wśród prac wewnątrzbibliecznych najpilniejsze okazały się przygotowanie centralnego katalogu zbiorów wszystkich zakładów i katalogu alfabetycznego. Przyczyną opóźnień w przygotowaniu katalogu przedmiotowego były niewystarczające środki finansowe biblioteki⁵⁴.

W zakończeniu sprawozdania dyrekcja biblioteki wskazywała na brak miejsca dla zbiorów numizmatycznych, graficznych i kartograficznych, gdyż nie pozwalała na to szczupłość gmachu bibliotecznego wybudowanego w 1905 roku. Na brak powierzchni narzekała również czytelnia rękopisów, w której ustawiono konieczny księgozbiór podręczny, co uszczupliło, i tak niewielkie, miejsce do pracy czytelników. Bibliotekarze postulowali więc wybudowanie gmachu przy starym budynku uniwersyteckim. Doraźnym środkiem zaradczym na kłopoty magazynowe było dostawienie nowych regałów⁵⁵.

Ważną rolę w strukturze bibliotecznego uniwersytetu, oprócz biblioteki głównej, stanowiły biblioteki zakładowe. Spośród kilkudziesięciu zbiorów seminaryjnych tylko nieliczne podlegały bezpośrednio bibliotece głównej. Do roku akademickiego 1923/24 były to biblioteki seminariów: prawnopolitycznego, filologicznego i germanistycznego, a od roku następnego już tylko dwie ostatnie. Pozostałymi księgozbiorami zawiadywali prowadzący seminaria opiekunowie naukowcy i mieściły się one w osobnych salach poza gmachem głównym. Udostępniono je wyłącznie uczestnikom seminariów naukowych⁵⁶.

---

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem, s. 163-164.

⁵⁴ *Kronika UJK za rok 1929/30*, s. 46.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów w roku akademickim 1923-1924, na rok 1924-1925 i na rok 1926-1927; Kroniki UJK za lata 1921/22, 1922-1923, 1924/25, 1926/27, 1929/30; Biblioteki na wschodnich ziemiach II Rzeczypospolitej. Informator*, red. naukowy B. Bienkowska i inni, Poznań 1998, s. 346-354.